

8. Pro zakhyst informatsii v informatsiino-telekomunikatsiinykh systemakh. (1994, July 5). On the protection of information in information and telecommunication systems. Zakon Ukrainy № 80/94-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-vr>. [in Ukrainian].

9. Balandina, N.M., & Vasylenko, M.D., & Slatvinska, V.M., & Sysoienko, S.V. (2020). Pidkhydy do modeliuvannia povedinkovykh proiaviv u sotsialnomu inzhynirynhu v interesakh zakhystu informatsii. [Approaches to modeling behavioral manifestations in social engineering in the interests of information protection]. *Visnyk Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Seriya tekhnichni nauky*. Vyp. 4. 57–66. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 5.11.2023

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-68-72

Гулак Олена Василівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
e-mail: lenagulac8118@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9004-0185>

Позняков Спартак Петрович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Вінницького національного аграрного університету
e-mail: poznakovspartak@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3861-3710>

Попова Олена Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: popova-olena@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0249-6356>

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

У статті охарактеризовано поняття та зміст адміністративної відповідальності, визначено порядок та правове регулювання притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. Наведені особливості настання адміністративної відповідальності, такі як притаманні тільки іноземцям та особам без громадянства, які передбачають порядок реалізації адміністративного примусу у вигляді видворення за межі України та заборону подальшого в'їзду в Україну за порушення іноземцями та особами без громадянства порядку перетину державного кордону.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, діючого законодавства та думок на цю проблематику вчених охарактеризувати нормативне регулювання адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства.

У межах даного дослідження охарактеризовано поняття та зміст адміністративної відповідальності, визначено порядок та правове регулювання притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. Констатовано, що іноземці та особи без громадянства підлягають юрисдикції України і відповідають за правопорушення нарівні з громадянами України, щоправда з деякими особливостями настання адміністративної відповідальності, які притаманні тільки для таких суб'єктів.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, іноземець, особа без громадянства, примусове видворення, примусове повернення.

Gulak O., Poznyakov S., Popova O. FEATURES OF ADMINISTRATIVE LIABILITY OF FOREIGNERS AND STATELESS PERSONS

The article describes the concept and content of administrative responsibility, defines the procedure and legal regulation of bringing foreigners and stateless persons to administrative responsibility. The specifics of the onset of administrative

responsibility, such as are inherent only to foreigners and stateless persons, which provide for the procedure for implementing administrative coercion in the form of expulsion from the borders of Ukraine and the prohibition of further entry into Ukraine for violations by foreigners and stateless persons of the procedure for crossing the state border.

The purpose of the article is to characterize the normative regulation of administrative responsibility of foreigners and stateless persons on the basis of the theory of administrative law, current legislation and the opinions of scientists on this issue.

Within the scope of this study, the concept and content of administrative responsibility was characterized, the procedure and legal regulation of bringing foreigners and stateless persons to administrative responsibility was determined. It was established that foreigners and stateless persons are subject to the jurisdiction of Ukraine and are responsible for offenses on an equal footing with citizens of Ukraine, although with some features of the onset of administrative responsibility, which are inherent only to such subjects.

Key words: administrative responsibility, administrative offense, foreigner, stateless person, forced deportation, forced return.

Постановка проблеми. З метою забезпечення сприятливих умов проживання іноземців та осіб без громадянства в Україні для них на законодавчому рівні встановлюються права, обов'язки та заборони. Проте цим особам, як і громадянам України, притаманна така ознака як вчинення адміністративних правопорушень, наслідком таких дій є адміністративна відповідальність. Уявлення про роль адміністративної відповідальності в умовах сучасного суспільства дають три її основні концепції – управлінська, публічно-сервісна та правозахисна. Відповідно до управлінської концепції адміністративна відповідальність представляє собою специфічний засіб реалізації примусового методу державного управління. Він полягає в особливих санкціях, які застосовуються для іноземців та осіб без громадянства на відміну від громадян України про що йде мова в нашому дослідженні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підстави притягнення до адміністративної відповідальності досліджувалися в науці адміністративного права досить широко. Так, проблематика підстав адміністративної відповідальності фізичних осіб знайшла відображення в працях А.Б. Агапова, Д.М. Бахраха, Є.В. Додіна, В.К. Колпакова, Б.М. Лазарева, О.І. Остапенка, О.П. Світличного та багатьох інших дослідників. Проте, всі вищевказані дослідники прямо не досліджували обрану нами проблематику.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, діючого законодавства та думок на цю проблематику вчених охарактеризувати нормативне регулювання адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науці адміністративного права склалося декілька точок зору на визначення поняття і зміст адміністративної відповідальності. Так, Г.П. Бондаренко вважає, що: “Адміністративна відповідальність – це форма реагування держави на правопорушення, яке виявляється в застосуванні повноважними державними органами, службовими особами, громадськістю до винної особи адміністративних санкцій у межах і порядку, встановлених законодавством; це обов'язок правопорушника звітуватись за свою протиправну поведінку і перетерплювати за неї несприятливі наслідки, що передбачені санкцією правової норми” [1, с.84]. С.Т. Гончарук відмічає, що: “адміністративна відповідальність, як різновид правової відповідальності, - це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноважними державними органами за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установленому законом порядку” [2, с. 19].

Власну дефініцію адміністративної відповідальності пропонує В.К. Колпаков, який вважає, що адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником [3, с. 290].

Необхідно з'ясувати, які підходи дадуть можливість сформулювати найбільш повне уявлення про адміністративну відповідальність, дати їй вичерпну характеристику або, що може виступати концептуальними джерелами інституту адміністративної відповідальності.

Загальновизнано, що адміністративна відповідальність - це суто юридичне явище, породжене правовим регулюванням відносин.

Підстави притягнення до адміністративної відповідальності досліджувалися в науці адміністративного права досить широко. Так, проблематика підстав адміністративної відповідальності фізичних осіб знайшла відображення в працях А.Б. Агапова, Д.М. Бахраха, Є.В. Додіна, В.К. Колпакова, Б.М. Лазарева, О.І. Остапенка та багатьох інших дослідників.

Якщо взяти за основу характер шкоди, що завдається протиправним діянням, то очевидно, що вона повинна мати форму реальних істотних матеріальних або особистих втрат, або виражатись у формі потенційної можливості, загрози таких втрат. Водночас „істотність” є оціночною категорією і в залежності від різних умов вона може мати різні характеристики. Крім того певну проблему представляє оцінка того, з якою формою вини вчинене протиправне діяння, а саме чи охоплювалось умислом винної особи заподіяння зазначеної шкоди.

Досить важливим моментом, що стосується підстав адміністративної відповідальності, є різноманітність суб'єктів, які можуть притягуватись до адміністративної відповідальності. Оскільки такими

можуть бути і фізичні, і юридичні особи, а кількість їх різновидів є дуже багатою, це не може не відбиватись і на інших елементах складів правопорушень, що виступають підставами адміністративної відповідальності.

Багатоманітність відносин, що є об'єктами адміністративних правопорушень обумовлює і велику кількість різновидів суб'єктів, які є учасниками відносин адміністративної відповідальності. Серед ознак суб'єкта адміністративного правопорушення виділяють ознаки загального суб'єкта, тобто притаманні всім особам, що вчиняють адміністративні правопорушення, та ознаки спеціального суб'єкта. При цьому однією із особливостей суб'єктного складу відносин адміністративної відповідальності слід вважати велику кількість спеціальних суб'єктів [4, с. 45].

Якщо загальний суб'єкт адміністративного правопорушення досить добре описаний в літературі, то питанням спеціальних суб'єктів уваги приділялося явно недостатньо.

Традиційно, спеціальним суб'єктом вважається особа, яка може бути визнана суб'єктом конкретного адміністративного правопорушення, а відтак і притягнута до адміністративної відповідальності за умов наявності у неї, крім віку адміністративної відповідальності та стану осудності, певних додаткових ознак.

Такою ознакою, зокрема, може бути громадянство. За ознакою громадянства особливості адміністративної відповідальності мають місце для іноземних громадян та осіб без громадянства. Відповідно до статті 16 КУпАП, іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України, а питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом [5].

З огляду положень ст. 16 КУпАП жоден іноземний громадянин не може уникнути відповідальності в разі порушення норм адміністративного законодавства. Ст. 24 КУпАП разом з переліком видів адміністративних стягнень зазначено спеціальний вид адміністративного стягнення щодо іноземців та осіб без громадянства – видворення за межі України. Порівняльний аналіз положень КУпАП та Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» вказує на такі обов'язкові умови застосування видворення за межі України: необхідність наявності спеціальної норми, яка передбачає адміністративне видворення; вчинення іноземцем або особою без громадянства адміністративного правопорушення, яке грубо порушує порядок [6, с. 208].

Ст. 24 КУпАП встановлює, що законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок. Відповідно до цієї статті для застосування адміністративного стягнення у вигляді адміністративного видворення необхідним є: а) наявність законів, які передбачають саме адміністративне видворення; б) вчинення адміністративного проступку, який грубо порушує правопорядок.

Законом, який необхідно використовувати для застосування ст. 24 КУпАП, є Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», що містить ст. 30 «Примусове видворення іноземців та осіб без громадянства». Ця стаття визначає, що іноземець та особа без громадянства підлягають затриманню і адміністративному видворенню у примусовому порядку, коли вони ухиляються від виїзду після прийняття рішення про видворення або коли є обґрунтовані підстави вважати, що вони ухилятимуться від виїзду. З наведеного тексту випливає, що адміністративне видворення може застосовуватися лише у двох випадках: а) якщо відповідні особи ухиляються від виїзду після прийняття рішення про видворення; б) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що вони будуть ухилятися від виїзду [7, с.28].

Іноземці та особи без громадянства є суб'єктами окремого складу адміністративного проступку, відповідальність за який передбачена ст. 203 КпАП «Порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України» [8].

Відповідно до ст.203 Кодексу України про адміністративні правопорушення іноземці та особами без громадянства можуть притягуватися до відповідальності за:

порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні, тобто проживання без документів на право проживання в Україні, за недійсними документами або документами, термін дії яких закінчився, або працевлаштування без відповідного дозволу на це, якщо необхідність такого дозволу передбачено законодавством України, або недодержання встановленого порядку пересування і зміни місця проживання, або ухилення від виїзду з України після закінчення відповідного терміну перебування, неприбуття без поважних причин до визначеного місця навчання або працевлаштування після в'їзду в Україну у визначений строк, а так само порушення правил транзитного проїзду через територію України.

недодержання іноземцями та особами без громадянства встановленого порядку реєстрації або проживання на території України за недійсними документами чи документами, строк дії яких закінчився, або порушення встановленого терміну перебування в Україні, виявлені в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України або контрольних пунктах в'їзду-виїзду.

Але, відповідно до Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" [9], є випадки коли дія цієї статті не поширюється, а саме: коли іноземці чи особи без громадянства з наміром отримати притулок чи бути визнаними в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового або тимчасового захисту, під час в'їзду в Україну незаконно перетнули державний кордон України і перебувають на території України протягом часу, необхідного для звернення із заявою про

надання притулку чи заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Для тимчасового утримання іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні та підлягають адміністративному видворенню за її межі у примусовому порядку, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1110 створено державну установу під назвою Пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні [10, с. 185].

Рішення Національної поліції або Служби безпеки України про видворення іноземця з України може бути оскаржено в суді. Оскарження зупиняє виконання рішення про видворення, крім випадків, коли необхідність негайного видворення зумовлена інтересами забезпечення безпеки України чи охорони громадського порядку.

Беручи до уваги статистику адміністративних правопорушень протягом останніх років, можемо зазначити, що значний відсоток адміністративних правопорушень вчинено іноземцями та особами без громадянства [11]. Зокрема, за даними Нацполіції, лише протягом 2020 року іноземці в Україні вчинили понад 92 тисячі адміністративних та майже 1700 кримінальних правопорушень, що, безумовно, не може не викликати напругу в суспільстві. Найпоширенішими адміністративними правопорушеннями, згідно офіційних статистичних даних, являються: недотримання порядку пересування і вибору місця проживання, порушення правил перебування в Україні, недотримання порядку реєстрації та ін. [12]. Водночас, статистичні дані за останні декілька років не є репрезентативними, оскільки правовий режим воєнного стану та активні воєнні дії на території України призвели до суттєвих і катастрофічних змін у багатьох сферах, у тому числі і досліджуваній у межах цього наукового доробку.

Висновки. Таким чином, у межах дослідження охарактеризовано поняття та зміст адміністративної відповідальності, визначено порядок та правове регулювання притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. Констатовано, що іноземці та особи без громадянства підлягають юрисдикції України і відповідають за правопорушення нарівні з громадянами України, щоправда з деякими особливостями настання адміністративної відповідальності, які притаманні тільки для таких суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондаренко Г.П. Адміністративна відповідальність в СРСР. Львів: ЛДУ. 1975. 176 с.
2. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. Навчальний посібник. 1995. 78 с.
3. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен. Монографія. Юрінком Інтер. 2004. 528 с.
4. Остапенко О.І. Кваліфікація адміністративних правопорушень: Навчально-практичний посібник. Львів: Вид. Львів, ін-ту внутр. справ при Укр. акад. внутр. справ, 2000. 173 с.
5. Руденко Л.Д. Механізм притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. №4. С. 207-210.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1984. № 51. Ст. 1122.
7. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011, № 3773-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР)
8. Особливості адміністративної відповідальності іноземних громадян та осіб без громадянства. URL: http://www.rusnauka.com/43_DWS_2015/Pravo/2_203097.doc.htm
9. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011. № 3671-VI. Голос України. від 03.08.2011. № 142.
10. Мальцев В.В. Адміністративно-правовий режим перебування іноземців та осіб без громадянства і його забезпечення національною поліцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1(22) том 3. С. 180-187.
11. Гулак О.В., Слюсаренко С.В., Позняков С.П. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства: теоретико-правові засади. *Наукові записки. Серія: Право*. Випуск 13. 2022. С. 191-195. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-13-191-195>. <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/232>
12. Гулак О. В., Висоцький В. М., Слободянюк Р. Л. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності в Україні іноземців та осіб без громадянства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2023. № 1. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-1-8545>

REFERENCES:

1. Bondarenko, H.P. (1975). *Administrativna vidpovidalnist v SRSR*. [Administrative responsibility in the USSR]. 176. [in Ukrainian].
2. Honcharuk, S.T. (1995). *Administrativna vidpovidalnist za zakonodavstvom Ukrainy*. [Administrative responsibility according to the legislation of Ukraine]. Navchalnyi posibnyk. 78. [in Ukrainian].
3. Kolpakov, V.K. (2004). *Administrativno-deliktnyi pravovy fenomen*. [Administrative-delict legal phenomenon]. Monohrafiia. 528. [in Ukrainian].
4. Ostapenko, O.I. (2000). *Kvalifikatsiia administrativnykh pravoporushen*. [Qualification of administrative offenses]. Navchalno-praktychnyi posibnyk. Lviv: Vyd. Lviv, in-tu vnutr. sprav pry Ukr. akad. vnutr. sprav. 173. [in Ukrainian].

5. Rudenko, L.D. (2020). Mekhanizm prytiahnennia do administratyvnoi vidpovidalnosti inozemtsiv ta osib bez hromadianstva. [The mechanism of bringing foreigners and stateless persons to administrative responsibility]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. №4. 207-210. [in Ukrainian].
6. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. (1984, December 7). [Code of Ukraine on administrative offenses]. *Zakon Ukrainy № 8073-Kh*. [in Ukrainian].
7. Pro pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva. (2011, September 22). [On the legal status of foreigners and stateless persons]. *Zakon Ukrainy № 3773-VI*. [in Ukrainian].
8. Klochkova, K.O. (2015). Osoblyvosti administratyvnoi vidpovidalnosti inozemnykh hromadian ta osib bez hromadianstva. [Peculiarities of administrative responsibility of foreign citizens and stateless persons]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/43_DWS_2015/Pravo/2_203097.doc.htm [in Ukrainian].
9. Pro bizhentsiv ta osib, yaki potrebuiut dodatkovoho abo tymchasovoho zakhystu. (2011, July 8). [On refugees and persons in need of additional or temporary protection]. *Zakon Ukrainy № 3671-VI. Holos Ukrainy*. № 142 [in Ukrainian].
10. Maltsev, V.V. (2018). Administratyvno-pravovyi rezhym perebuвання inozemtsiv ta osib bez hromadianstva i yoho zabezpechennia natsionalnoiu politsiieiu. [Administrative and legal regime of stay of foreigners and stateless persons and its enforcement by the national police]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vypusk 1(22) tom 3. 180-187. [in Ukrainian].
11. Hulak, O.V., & Sliusarenko, S.V., & Pozniakov S.P. (2022). Pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: teoretyko-pravovi zasady. [Legal status of foreigners and stateless persons: theoretical and legal principles]. *Naukovi zapysky. Seriya: pravo*. Vypusk 13.191-195. Retrieved from: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/232> [in Ukrainian].
12. Hulak, O. V., & Vysotskyi, V. M., & Slobodianiuk, R. L. (2023). Osoblyvosti prytiahnennia do administratyvnoi vidpovidalnosti v Ukraini inozemtsiv ta osib bez hromadianstva. [Peculiarities of bringing foreigners and stateless persons to administrative responsibility in Ukraine]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: "Iurydychni nauky"*. № 1. Retrieved from: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-1-8545> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 4.11.2023